

Resiliència enfront del xoc: és el moment de canviar de paradigma

Article by Dirk Holemans

May 8, 2020

No vam veure venir l'impacte del coronavirus tot i que era qüestió de temps. Els nous virus, que la investigació ha vinculat a la destrucció d'espais naturals, juntament amb un model econòmic que depèn de el comerç global i els desplaçaments, són només dos aspectes problemàtics del sistema mundial actual. Cal afegir a això la negligència dels governs; segons el viròleg Johan Neyts, aquesta pandèmia podria haver-se evitat si els governs haguessin invertit en antivirals fa 10 anys.

És hora d'un canvi de paradigma: d'una societat somnàmbula centrada en el benefici, la competència i el consum, a una societat orientada a el futur que prioritzi la inversió, la cooperació i el benestar. Aquesta transició és imperativa per evitar el que Naomi Klein descriu com la "doctrina del xoc". Com ella assenyala, els neoliberals del lliure mercat estan sempre disposats a utilitzar les catàstrofes per despullar l'Estat i afavorir els seus propis interessos. Això, al seu torn, fa que les nostres societats siguin encara més vulnerables al xoc.

Sabent que encara ens esperen xocs en termes de clima, biodiversitat i subministrament d'aliments, com seria una resposta emancipadora a la crisi del coronavirus? En aquest esforç, el concepte de 'resiliència' pot servir com a principi rector. Què defineix la resiliència? Un sistema és resiliència si continua funcionant després d'un xoc. A més, un sistema resiliència evita els xocs en la mesura del possible.

*És hora d'un canvi de paradigma: d'una societat
sognàmbula centrada en el benefici, la competència i el
consum, a una societat orientada a el futur que prioritzi la
inversió, la cooperació i el benestar.*

La resiliència és alguna cosa més que simple resistència. Fa referència a sistemes socioecològics que són capaços de reorganitzar-sense perdre la seva funció ni la seva estructura. Tot i que no es reconeix sovint, la nostra societat global és un sistema socioecològic. Com ha demostrat la crisi del coronavirus, tota l'activitat humana depèn dels sistemes naturals i influeix en ells. En aquest sentit, la natura s'ha convertit en un actor. Ja no es pot concebre com un escenari estàtic o un recurs a explotar indefinidament. Com deixa clar el pensador francès Bruno Latour, la natura i la cultura estan entrelaçades i, per tant, reconèixer la relació de codependència de la societat amb la natura forma part de la consecució d'una societat resiliència.

Un sistema resiliència és aquell que és capaç de transformar-se a si mateix quan les circumstàncies canvien per seguir prestant els serveis necessaris. Pensem, per exemple, en una vall d'al·luvió: algunes zones absorbeixen l'augment de les pluges hivernals i eviten inundacions, mentre que en els estius més secs subministren aigua per als sistemes alimentaris locals. El més important és que un sistema resiliència és aquell que s'anticipa proactivament i no es resigna a reaccionar davant dels esdeveniments.

La resiliència inclou quatre components: cicles curts de retroalimentació, modularitat, diversitat i capital social. El primer terme es refereix a la rapidesa amb què ens enfrontem a les conseqüències de les nostres accions. Els cicles llargs i lents de retroalimentació són un problema tant per abordar el canvi climàtic com per a la propagació de noves malalties. En ambdós casos, el període entre l'acció causal i els efectes és relativament gran. Moltes persones es pregunten amb raó per què les nostres societats poden reaccionar de manera decisiva en resposta al coronavirus quan no ho hem fet en el cas de la crisi climàtica. La realitat, però, és més complexa. Si bé estem reaccionant ràpidament a l'emergència sanitària, en essència, el coronavirus i el clima són conseqüències de el mateix sistema econòmic.

Tant en el cas del coronavirus com en el del canvi climàtic, la culpable és una economia dependent del creixement que està penetrant cada vegada més profundament en la naturalesa per extreure matèries primeres i explotar la terra. La tala de boscos per a l'agricultura industrial redueix els hàbitats dels animals, forçant-los a buscar aliment en els assentaments humans. Paral·lelament a la destrucció dels seus ecosistemes, els ratpenats d'Àsia i Àfrica estan entrant cada vegada més en contacte amb les persones. Com assenyala el biòleg Dirk Draulans, els ratpenats són portadors de molts virus, als quals ells mateixos són resistent. Quan els ratpenats es veuen sotmesos a estrès per la destrucció del seu hàbitat, la càrrega viral en els seus cossos augmenta i es tornen més contagiosos. En resum, un sistema econòmic basat en l'expansió i l'ecocolonialisme ha estat destruint la natura durant dècades. Però només ara, a causa dels lents bucles de retroalimentació al voltant de la planeta, es fan evidents els seus durs efectes sobre la salut i el clima.

La modularitat posa en relleu un altre problema fonamental de la nostra societat. Un sistema modular consisteix en diversos subsistemes que no estan excessivament interrelacionats per tal de ser prou autònoms. Una economia basada en cadenes de producció global en mans de multinacionals és precisament el contrari. Molts països occidentals ja ni tan sols són capaços de fabricar màscares protectores. Xina fabrica actualment prop de la meitat de les màscares del món: això és el contrari de la modularitat. La modularitat implica poder fabricar grans quantitats de màscares en llocs diferents i relativament separats a tot el món. La companyia nord-americana 3M, coneguda principalment per les seves notes 'Post-it' però també com a gran productora de màscares, ja ha demostrat que això és possible. Quan l'economia es va globalitzar, 3M no va tancar la seva empresa matriu als Estats Units sinó que va construir fàbriques addicionals a la Xina i Corea del Sud. Cada fàbrica té la seva pròpia cadena de subministrament, i l'empresa matriu també fabrica els components necessaris per a les màscares de protecció. I encara que les tres unitats de producció prefereixen distribuir en les regions on estan ubicades, també operen en el mercat global.

La resiliència inclou quatre components: cicles curts de retroalimentació, modularitat, diversitat i capital social.

Les unitats autònomes també ajuden a garantir que hi hagi prou existències, una debilitat crítica de les economies neoliberals obsessionades amb la reducció de costos i la maximització dels beneficis. Els magatzems d'ahir han estat reemplaçats per camions, avions i vaixells portacontenidors. Aquesta economia sense amortidors és extremadament vulnerable quan el transport es deté o les fronteres es tanquen. Davant la crisi actual, cal recordar que tot i que països com Bèlgica i França solien tenir subministraments estratègics de màscares, les van retirar progressivament a causa de les polítiques d'austeritat.

L'augment dels desplaçaments i del transport també soccava la modularitat. Si els subsistemes estan massa interconnectats, un impacte pot viatjar fàcilment per tot el sistema. Un sistema amb un alt grau de modularitat té components més autònoms, i un xoc en un subsistema causarà menys mal als altres. La importància de desenvolupar economies circulars més autònomes, per tant, no ha de ser subestimada.

La importància de la diversitat és coneguda en l'agricultura: un pagès que només conrea una collita és vulnerable a les plagues. La mateixa lògica es pot aplicar a l'economia: un enfocament únic de la producció de riquesa -aquí l'enfocament neoliberal basat en el mercat global- representa un monocultiu amb tots els riscos que això comporta. Un major suport a les empreses ètiques, com les cooperatives d'energia i els horts de collita pròpia, pot fer possible la diversitat econòmica.

Durant la primavera de 2020, molts governs europeus estan descobrint què significa dependre del mercat mundial. El govern belga va fer una comanda de màscares protectores, però es va veure obligat a cancel·lar-la quan els proveïdors van pujar el preu. El govern holandès va tornar un gran nombre de màscares a la Xina ja que la mala qualitat hauria posat en perill els treballadors sanitaris. Mentrestant, a Brussel·les com en moltes altres ciutats, la ciutadania està llançant iniciatives locals per fer màscares d'alta qualitat. Els 'fab labs' estan produint màscares de plàstic, que d'altra manera no estarien disponibles en el mercat mundial. En molts casos, la creixent diversitat implica la mobilització d'una capacitat de producció flexible. Les noves màquines, com impressores 3D i ordinadors potents, fan que això sigui molt més factible avui dia que fa 20 anys.

L'últim component, el capital social, s'oblida sovint. Pertoca a les xarxes socials de la nostra societat i els recursos que poden produir. El capital social està demostrant ser enormement important: pensa en la gent gran solitària o en els sense sostre. Representa una ajuda pràctica i valors com la solidaritat i la participació. És precisament aquest capital social el que ha patit una enorme pressió en les últimes dècades, i ara està sent redescobert.

*Que el coronavirus sigui un toc d'atenció que posi fi al
somnambulisme.*

El nombre de persones que volen contribuir durant aquesta crisi del coronavirus, així com la varietat d'iniciatives, és aclaparadora. Al Regne Unit, el Servei Nacional de Salut va demanar voluntaris per ajudar al milió i mig de persones vulnerables de país amb problemes subjacents de salut. Més de mig milió de persones ja han respost positivament a la crida; lliuraran medicaments a domicili, han de portar els pacients a les seves cites mèdiques o simplement trucaran per telèfon per assegurar-se que estan bé. A Bèlgica, la cooperativa Partago, una plataforma ciutadana de cotxes elèctrics compartits, està treballant amb els Equips d'Aliments, una iniciativa que organitza grups de ciutadans per comprar aliments saludables als agricultors locals. Partago i Food Teams van llançar una reeixida campanya de 'crowdfunding' que encoratjava a la gent a donar una bateria elèctrica totalment carregada als voluntaris que portaven productes locals i frescos sense càrrec a les llars de treballadors socials i altres proveïdors de cures.

Generar aquestes cotes de resiliència requereix alguna cosa més que només canvis en els marges. L'escalfament global s'està accelerant i la biodiversitat està en caiguda lliure. Que el coronavirus sigui un toc d'atenció que posi fi al somnambulisme. Això requereix canvis en els nostres països, a Europa i a escala global. Segons el sociòleg Dani Rodrik, una economia totalment globalitzada no va de la mà de polítiques democràtiques i sobirania nacional. Quatre dècades de globalització neoliberal han despulat l'estat-nació de la seva substància i han descuidat la política democràtica. Rodrik proposa un gir: un nou enfocament en la política democràtica i la sobirania (aquí la UE pot assumir parcialment el paper de les nacions) per aconseguir una desglobalització parcial i democràtica.

La desglobalització no ha d'obstaculitzar l'intercanvi d'idees i la cooperació. Enmig de les ruïnes de la guerra, el 1944, els aliats van signar els acords de Bretton Woods per regular estrictament l'economia mundial amb vista a una ràpida reconstrucció. Les múltiples crisis actuals del coronavirus, el clima i la biodiversitat exigeixen una regulació socioecològica que ens pugui ressuscitar de les ruïnes del capitalisme globalitzat neoliberal. Ja és hora que s'asseguri una bona vida per a tothom dins dels límits de la planeta.

Footnotes

Aquest article ha estat traduït per i publicat a [Trebball](#).

Dirk Holemans is coordinator of the Belgian Green think-tank Oikos and co-president of the Green European Foundation. His most recent book is *Freedom & Security in a Complex World* (2017, GEF).

Published May 8, 2020

Article in Catalan

Translation available in German, English, Spanish, French, Polish

Published in the *Green European Journal*

Downloaded from <https://www.greeneuropeanjournal.eu/resiliencia-enfront-del-xoc-es-el-moment-de-canviar-de-paradigma/>

The Green European Journal offers analysis on current affairs, political ecology and the struggle for an alternative Europe.

In print and online, the journal works to create an inclusive, multilingual and independent media space.

Sign up to the newsletter to receive our monthly Editor's Picks.